

23.02.2023թ.
N5

ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարար
պարոն Ն. Սիմիոյանին

Հարգելի պարոն նախարար

Մեր ընկերությունը ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Գեղիովիտի բազալտի հանքավայրի Քարալանջ տեղամասի տարածքում իրականացնում է օգտակար հանածոյի արդյունահանում համաձայն 16.05.2012թ.-ի N29/236 ընդերքօգտագործման թույլտվության:

Հանքավայրի շահագործման բնապահպանական կառավարման պլանին համաձայն աշխատանքների ընթացքում կատարվել են շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության կանխարգելմանն և մեղմացմանն ուղղված հետևյալ մշտադիտարկումները.

1. մթնոլորտային օդում փոշու արտանետումների մշտադիտարկում,
2. լեռնատրանսպորտային սարքավորումների աշխատանքային վիճակի՝ մասնավորապես չեզոքացուցիչ սարքավորումների սարքին վիճակի պարբերական մշտադիտարկումներ,
3. արտադրական հրապարակի տարածքի հողերի քիմիական կազմ:

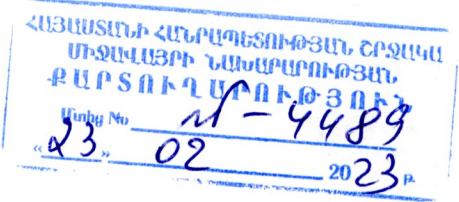
Ստորև ներկայացնում եմ 2022 թվականի ընթացքում Գեղիովիտի բազալտի հանքավայրի Քարալանջ տեղամասի տարածքում ընկերության կողմից իրականացված մոնիթորինգի արդյունքները՝ ըստ ՀՀ կառավարության 22.02.2018թ.-ի N191-Ն որոշման հավելված 2-ով սահմանված ձևաչափի:

«Հայկ Վարդանյան» ՍՊԸ
ունօրեն՝

Ս. Վարդանյան

Գեղարքունիքի մարզ
գ. Գեղիովիտ, 5րդ կողմ, 208 քմ.Ն
հեռ. 098230377
isoyanandranik@yandex.ru

**ՄՇՏԱԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՐՊՑՈՒՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ԱՄՓՈՓ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ**

Մշտադիտարկումների օբյեկտը	Մշտադիտարկումների վայրը	Ցուցանիշը	Մշտադիտարկումների տեսակը	Հաճախականությունը	Միջինացված արդյունքը ¹
1	2	3	4	5	6
Մթնոլորտային օդ	Հանքավայրի տարածք	Անօրգանական փոշի (SiO ₂ 20-70%)	Չափում ավտոմատ սարքավորման միջոցով	Աշխատանքների ընթացքում, յուրաքանչյուր շաբաթ	0.0087մգ/մ ³
Մակերևութային ջրեր	Նախատեսված չէ				
Ստորգետնյա ջրեր	Նախատեսված չէ				
Հողային ծածկույթ	Արտադրական հրապարակի տարածք	Քիմիական կազմ	Նմուշառում, նմուշի լաբորատոր վերլուծություն	2022 թվականի ընթացքում մեկ անգամ	Al 30676մգ/կգ, Si 68279մգ/կգ, P <50մգ/կգ, Cl 661 մգ/կգ, S 7010մգ/կգ, K 5163մգ/կգ, Ca 167963մգ/կգ, Ti 3246մգ/կգ, V 221մգ/կգ, Cr 80մգ/կգ, Mn 520մգ/կգ, Fe 30107մգ/կգ, Co <5մգ/կգ, Ni 96մգ/կգ, Cu

¹Մթնոլորտային օդում անօրգանական փոշու պարունակությունը (միջինացված ցուցանիշը) չի գերազանցում ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության հետ համաձայնեցված վնասակար արտանետումների ՍԹԱ նորմատիվների նախագծով սահմանված առավելագույն գումարային կոնցենտրացիաները

					51մգ/կգ, Zn 63մգ/կգ, As 11մգ/կգ, Se <5մգ/կգ, Rb 35մգ/կգ, Sr 632մգ/կգ, Y 16մգ/կգ, Zr 137մգ/կգ, Nb 9 մգ/կգ, Mo 229մգ/կգ, Ag <5 մգ/կգ, Cd <5 մգ/կգ, Sn <5 մգ/կգ, Sb <5մգ/կգ, W <5մգ/կգ, Pb 12մգ/կգ, Bi <5 մգ/կգ, Th 15մգ/կգ, U<5 մգ/կգ, LE 684756մգ/կգ:
Վայրի բնություն, կենսամիջավայր, կարմիր գրքում ընդգրկված, էնդեմիկ տեսակներ	Նախատեսված չէ				
Աղմուկ և թրթռում	Նախատեսված չէ				
Ոչ վտանգավոր թափոններ	Նախատեսված չէ				
Վառելանյութերի պահեստարաններ	Հանքավայրի տարածքում վառելանյութի պահեստարաններ չկան				

1	2	3	4	5	6
Ցիանային լուծույթների օգտագործման հետ կապված ենթակառուցվածքներ	Հանքավայրի տարածքում ցիանային լուծույթների օգտագործման հետ կապված ենթակառուցվածքներ չկան				
Լեռնատրանսպորտային սարքավորումների աշխատանքային վիճակ	Բոլոր սարքավորումները անցել են տարեկան տեխնիկական ստուգում				

ԲԱՑԱՏՐԱԳԻՐ

Հանքավայրի տեղադիրքը. Գեղհովիտի բազալտների հանքավայրի «Քարալանջ» տեղամասը գտնվում է ՀՀ Գեղարքունիքի մարզում՝ Մարտունի-Սելիմի լեռնանցք-Գետափ ավտոմայրուղու ձախ մասում: Գեղհովիտ գյուղը հանքավայրից հեռու է 1.5կմ, իսկ Մարտունի քաղաքը՝ 8կմ:

Երկրաբանական կառուցվածքը.

Գեղհովիտի բազալտների հանքավայրը գտնվում է Սևքարի խմբի հրաբուխների ստորոտում և տեղադրված է Արևելյան Սևքար հրաբխի ստորին չորրորդական հասակի բազալտային լավային հոսքի մեջ, որի լայնքը կազմում է 1-2կմ և հոսել է դեպի հյուսիս, հյուսիս արևելք:

Օգտակար հանածո հանդիսացող ստորին չորրորդականի բազալտները տեղամասում ամբողջ հզորությամբ հատված են բոլոր 4 հորատանցքերով: Տեղամասի արևելյան մասում, որը տեղամասի ցածրադիր մասն է, բազալտների հզորությունը տատանվում է 4.2-5.3մ, իսկ արևմտյան բարձրադիր մասում՝ 12.3-14.3մ: Բազալտները հոսքի ստորին մասում 0.4-0.7մ հզորությամբ խոշոր խոռոչավոր է, թաքնված բյուրեղային ստրուկտուրայով և պարունակում են խարամացված ապարների բեկորներ:

Բազալտները մակերևույթին մոտ հողմնահարված են և խիստ ճեղքավորված: Այդ գոտու հզորությունը տեղամասում տատանվում է 0.3-0.9մ սահմաններում:

Ընդհանրապես տեղամասի բազալտները միջին ծակոտկենության են, մոխրագույն, երբեմն վարդագույն երանգով:

Ապարի ստրուկտուրան թույլ պորֆիրային է: Ֆենոկրիստալները ներկայացված են պլագիոկլազով, կլինոպիրոքսենով և ամֆիբոլով:

Բազալտների հիմնական զանգվածը գրեթե բյուրեղային է, հիմնականում ունի պիլոտաքսիտային, երբեմն՝ դոլերիտային կամ տրախիդոլերիտային ստրուկտուրա: Ներկայացված է հիմնականում պլագիոկլազային միկրոլիտներով: Հիմնական զանգվածում հանդիպում են նաև կլինոպիրոքսենի հատիկներ, իսկ ինտերստիցիաներում՝ մագնետիտի ու հեմատիտի միկրո և փոշահատիկներ, հազվադեպ՝ ապատիտներ:

Տեղամասի թարմ բազալտները թույլ ճեղքավորված են: Ճեղքավորվածությունը պայմանավորված է լավայի սառչելու պայմաններով և ներկայացված է հիմնականում անջատման ճեղքերով, իսկ վերին ենթաշերտի ճեղքավորվածությունը պայմանավորված է նաև էկզոգեն գործոններով ու բացի անջատման ճեղքերից առկա են նաև հողմնահարման ճեղքերը, որոնք չունեն խորը տարածում թարմ բազալտներում և դասակարգման էլ ենթակա չեն: Անջատման ճեղքերի միջև եղած հեռավորությունը տատանվում է 0.5-5մ, իսկ դրանց լայնությունը հասնում է մինչև 1-2սմ: Միջճեղքային տարածությունները հիմնականում դատարկ են, երբեմն լցված են կավավազային նյութերով:

Տեղամասում բազալտների հողմնահարված մերձակերեսային մասում համատարած ծածկված է 0.3-0.4մ հզորությամբ լանջային փուխը նստվածքներով՝ հողաբուսական նյութի խառնուրդով:

Հանքավայրի բազալտները բնութագրվում են հետևյալ քիմիական կազմով (աղյուսակ 1).

Աղյուսակ 1.

	Պարունակությունները, %									
	SiO ₂	TiO ₂	Fe ₂ O ₃	Al ₂ O ₃	CaO	MgO	SO ₃	Na ₂ O	K ₂ O	ԿՇԺ
Միջինը	49.06	1.13	10.62	14.19	9.22	7.18	0.21	4.39	2.58	0.81

Հանքավայրի օգտակար հանածոյի ֆիզկամեխանիկական հատկությունները ներկայացված էրն աղյուսակ 2-ում:

Աղյուսակ 2.

Հ/Հ	Ցուցանիշը	Չափման միավորը	Մեծությունը		
			նվազ.	առավել.	միջին
1	2	3	4	5	6
1	Իրական խտություն	գ/սմ ³	2.80	2.83	2.82
2	Ծավալային զանգված	կգ/մ ³	2577	2608	2592
3.	Ծակոտկենություն	%	7,46	8,30	7.91
4.	Ջրակլանելիություն	%	0,89	1.06	0,97
5.	Ամրության սահմանը սեղմման ժամանակ չոր վիճակում	կգ/սմ ²	629	676	645
	ջրահագեցած վիճակում		483	525	510
	25 փուլ սառեցումից հետո		390	428	412

1	2	3	4	5	6
7.	Փափկեցման գործակից		0.77	0.80	0.79
8.	Սառնակայունության գործակից		0.80	0.82	0.81
9.	Աղակայունություն	%	2,60	3,60	3,08
10.	Մաշելիություն	գ/սմ ²	0.65	0.84	0.77

«Քարալանջ» տեղամասի բազալտները բավարարում են ԳՕՍՍ 9479-98 և ՀՍՍ 100-95 տեխնիկական պահանջներին, իսկ բազալտներից ստացված խիճը և ավազը՝ ՀՍՍ ԳՕՍՍ 8267-95 և ՀՍՍ ԳՕՍՍ 8735-տեխնիկական պահանջներին:

Հաստատված պաշարները.

Գեղհովտի բազալտի հանքավայրի «Քարալանջ» տեղամասի պաշարները հաստատվել են ՀՀ Էներգետիկայի և բնական պաշարների նախարարության ՕՀՊԳ-ն 2011 թվականի դեկտեմբերի 15-ի թիվ 315 որոշմամբ 2011 թվականի օգոստոսի 11-ի դրությամբ 88.0 հազ.մ³ քանակով ըստ B կարգի: Բլոկների միջին ելքը կազմել է 47 %:

Հանքավայրի շահագործման լեռնատեխնիկական պայմանները.

Հանքի տարեկան արտադրողականությունն ընդունվել է 1760մ³ մարվող պաշար: Մշակվող միջին հզորությունը կազմում է 8.8մ:

Հանույթը իրականացվում է հորատասեպային եղանակով, բլոկների բարձումը՝ ավտոկռունկի միջոցով:

Օգտակար հաստվածքի ապարները վերին մասում ներկայացված են 9307մ³ ծավալով մակաբացման ապարներով: Մակաբացման ապարները իրենցից ներկայացնում են ուժեղ ճեղքավորված, հողմահարված բազալտների շերտ՝ փուշտային շերտ, որի միջին հզորությունը կազմում է 0.55մ և էլյուվիալ դելյուվիալ առաջացումների շերտ, որի միջին հզորությունը կազմում է 0.35մ:

Մակաբացման միջին գործակիցը՝ 0.1մ³/մ³:

Թափոնները և ճաքճքված բազալտները շահագործման ընթացքում ավտոինքնաթափի միջոցով տեղափոխվում են 3կմ հեռավորության վրա գոյություն ունեցող ՋՏԿ խիճ ու ավազ ստանալու համար:

Մակաբացման ապարների ոչ մեծ հզորությունը, տեղանքի ռելիեֆը և տեղամասի երկրաբանական և հիդրոերկրաբանական պայմանները թույլ են տալիս հանքավայրի շահագործումը իրականացնել բաց եղանակով:

Կորզվող բազալտները կազմում են 77500մ³:

Ելնելով հանքավայրի տեղադիրքից, հանքամարմնի տեղադրման պարամետրերից և մակաբացման ապարների փոքր ծավալներից, տեղամասի մշակումը նախատեսվում է բաց լեռնային աշխատանքներով: Նշված պայմաններով կառուցված բացահանքը ունի հետևյալ պարամետրերը.

- ամենամեծ երկարությունը - 170մ,
- ամենամեծ լայնությունը - 60մ,
- ամենամեծ խորությունը - 12.9մ,
- օտարման տարածքը - 1.03հա:

Տարեկան արտադրողականությունը ըստ արդյունահանման՝ 1550մ³:

Բացահանքի շահագործման շինարարական շրջանում բացահանքի հյուսիս արևելյան մասի նախատեսվում է ավտոճանապարհի անցում դեպի բացահանքի բացման առաջին 2241.0մ բարձրության հորիզոն՝ 242.0մ երկարությամբ, 8մ լայնությամբ, ամենամեծ թեքությունը՝ 102.0%:

Հաջորդ հորիզոնները մշակվում են այդ ավտոճանապարհից աստիճանաբար նվազեցնելով իր երկարությունը, համապատասխան թեքություններով: 2221.5մ բարձրության նիշից 20% թեքությամբ թեք խրամով իջնում է 2223.5մ բարձրության հորիզոն:

Հանքավայրի մշակման համար ընտրված է ընդլայնական մեկ կողանի մշակման համակարգ, որի տարրերն են՝

- հանքաստիճանի բարձրությունը - 2.5 մ;
- անվտանգության բերմայի լայնությունը - 1.0 մ;
- աշխատանքային հանքաստիճանի թեքման անկյունը - 90°;
- աշխատանքային հրապարակի ամենափոքր լայնությունը 18-20 մ:

Օգտակար հաստվածքի վերին մասում համատարած առկա է միջինը 0.9մ հզորությամբ երեսաշերտ, որը իրենից ներկայացնում է ուժեղ ճեղքավորված, հողմահարված բազալտներ (5688մ³) և էյուվիալ առաջացումներ (3619մ³):

Մակաբացման աշխատանքները նախատեսված է կատարել ДЗ-110 բուլդոզերի օգնությամբ:

Հողմահարված բազալտները (5688մ³), ինչպես նաև թափոնները հանույթից՝ 43460մ³, բացահանքի շահագործման տարիներին բարձվում են КрАЗ-256В մակնիշի ավտոինք-նաթափերը և տեղափոխվում ՋՏԿ խիճ ու ավագ ստանալու համար:

Բլոկների (մեծ աղյուսների) արդյունահանումը իրականացվում է հորատասեպային եղանակով և բաղկացած է հետևյալ գործողություններից՝ միաքարի անջատում զանգվածից, միաքարի հեռացելը (քարշ տալը) հանքախորշից դեպի մշակման վայրը, միաքարի մասնատումը բլոկների (մեծ աղյուսների), բլոկների կոպիտ մշակումը (շտկամշակումը), շտկամշակված բլոկների բարձումը տրանսպորտային միջոցների մեջ:

Շրջակա միջավայրի հակիրճ նկարագրիրը.

Լեռնագրական տեսակետից շրջանը գտնվում է Սևանի ավազանի հարավ-արևմուտքում, Վարդենիսի լեռնաշղթայի հյուսիսային և Գեղամա լեռնաշղթայի հարավ-արևելյան լանջերին, 1900-3522մ (Վարդենիս լեռ) բարձրությունների վրա:

Հանքավայրի շրջանը ունի լեռնային կտրտված մակերևույթ: Բնորոշ են հրաբխային կոները, կիրճերն ու գետահովիտները:

Տիրապետում են լեռնատափաստանային և լեռնամարգագետնային լանդշաֆտները:

Տարածքին բնորոշ է չափավոր ցուրտ կլիմա: Հունվարի միջին ջերմաստիճանը -6°C-ից մինչև -14°C, հուլիսինը՝ 6-16°C, տարեկան տեղումները 350-880մմ:

Հանքավայրի բուն տարածքը ներկայացված է սևահողերով (լվացված, տիպիկ և սովորական ենթատիպեր) և գետահովտադարավանդային հողերով:

Սևահողերում առանձին ծագումնաբանական հորիզոնների քիմիական բաղադրությունը, մասնավորապես սիլիցիումի, ալյումինիումի, երկաթի, կալիումի

պարունակության տեսակետից առանձնապես խիստ չի տարբերվում, նկատվում է դրանց հավասարաչափ կուտակում հողի պրոֆիլի սահմաններում:

Հողային լուծույթի ռեակցիան գլխավորապես չեզոք է (pH-ը տատանվում է 7-ի սահմաններում): Կլանող համալիրը հագեցված է հիմնականում Ca-ով և Mg-ով: Բնորոշ է կնձկային ստրուկտուրա: Հարուստ են ընդհանուր ազոտով (0.15-0.35%), ֆոսֆորական թթվով (0.15-0.26%) և կալիումով (1-2%): Տիպիկ սևահողերի A հորիզոնում հումուսի պարունակությունը տատանվում է 4.5-9.0% սահմաններում: Հումուսը հարստացված է համախառն ազոտով $\text{C:N}=9-12^{\times}$, ակտիվ բաղադրիչներից գերակշռում են հումինաթթուները: Կլանված կատիոնների գումարը 100գ հողում կազմում է 35-45մէկվ: Հողակալային կատիոններից գերակշռում է կալցիումը:

Գետահովտադարավանդային հողերում ծագումնաբանական հորիզոնները թույլ են արտահայտված: Ունեն պարզ շերտավոր կառուցվածք, մեծ հզորություն, թեթև մեխանիկական կազմ (ավազային, կավավազային) և հատիկակնձկային ստրուկտուրա: Հումուսի պարունակությունը 1,5-2-ից մինչև 4-6%: Հողայն լուծույթի ռեակցիան հիմնականում չեզոք է կամ թույլ հիմնային: Կլանման տարողությունը մեծ չէ (15-25 մ.էկվ 100գ հողում), կլանված կատիոնների կազմում գերակշռողը կալցիումն է:

Բուսական հիմնական տիպերը հետևյալն են.

1. Մարգագետնային բուսականություն՝ *Festuca*, *Phleum*, *Hordeum*, *Carex*, *Trifolium* և այլ տեսակների մասնակցությամբ,

2. Անտառային բուսականություն՝ *Pinus*, *Fraxinus*, *Hippophae* մշակաբույսերի և *Salix*, *Acer* ավազուտային տարախոտերի մասնակցությամբ,

3. Տափաստանային բուսականություն՝ *Bortriochloa*, *Stipa*, *Elytrigia*, *Veronica*, *Artemisia* և այլ տեսակների մասնակցությամբ:

Հանքավայրի տարածքում Կարմիր գրքում նշված բույսեր չկան: Տարածքը ՀՀ կառավարության կողմից պահպանման հատուկ կարգավիճակ չունի:

Շրջանի բարձր լեռնային գոտում առկա են այժ, նապաստակ, աղվես, գայլ, վայրի խոզ, արջ, գյուրգա, կարիճ, ժայռային մողես, սովորական լոբտու, սովորական դաշտամուկ, մոխրագույն առնետ: Հարուստ է նաև թռչնական աշխարհը:

Մոտակա բնակավայրը հանքավայրից (Գեղիովիտ գյուղը՝ 1.5կմ հեռավորության վրա) գտնվում է 500մ սանիտարական գոտուց դուրս, որի հետևանքով չի կարող բացասական ազդեցություն ունենալ բնակչության առողջության վրա:

Հանքի շահագործման հետևանքով առաջացող բացասական երևույթներն են.

- 1.03 հա հողատարածք շահագործման ընթացքում ոչ պիտանի է դառնում գյուղատնտեսության գործունեության համար,

- մակերեսի բնական լանդշաֆտի հավասարակշռության խախտում,

- մակաբացման, բարձման, թափոնների կույտերի ստեղծման հետևանքով կատարվում է փոշեգոյացում,

- հանքում աշխատող մեխանիզմները դառնում են աղմուկի աղբյուր և արտանետվում են վնասակար գազեր: Մթնոլորտային տեղումների հետևանքով առաջացած ջրերը ներծծվում են բնական ճեղքերի մեջ և հեռացվում են հանքից:

Հանքավայրի տարածքում գետնաջրերը բացակայում են, ուստի բացահանքում ջրհեռացնող կառուցվածքներ չեն նախատեսվում: Անմիջապես բացահանքի տարածքը թափվող մթնոլորտային տեղումներից գոյացած ջրերը հեռացվում են ինքնահոս կերպով և զանգվածի բնական ճեղքերի ցանցի միջով ներծծվում են դեպի խորքերը:

Բնապահպանական միջոցառումների բնութագիր. Շրջակա միջավայրի բաղադրիչների վրա վնասակար ազդեցության մեղմացման/վերացման նպատակով նախատեսվում են հետևյալ բնապահպանական միջոցառումները.

- Տեխնիկայի և ավտոտրանսպորտի լիցքավորումը, յուղերի փոխարինումը, մեքենաների տեխնիկական սպասարկումը կատարվում է մոտակա բնակավայրերում:

- Կենցաղային աղբը հավաքվում է հատուկ պարկերի մեջ և հետագա տեղափոխվում մոտակա աղբահավաք կետեր:

- Մեքենաների վրա տեղադրված են արտաթորվող թունավոր նյութերի չեզոքացուցիչ սարքեր :

- Փոշենստեցման նպատակով աշխատանքների ընթացքում կատարվում է ջրցանում հանութային հատվածի և ճանապարհի երկայնքով:

- Կեղտաջրերը հավաքվում են հորատիպ զուգարանում, որը պարբերաբեր դատարկվում է հատուկ ծառայության ուժերով:
- Խախտված լանդշաֆտի վերականգնում, որի նպատակով կատարվում են հատկացումներ շրջակա միջավայրի պահպանության դրամագլխին:
- Իրականացվում է ընդերքօգտագործման թափոնների կառավարում :
- Նախատեսված են բուսական աշխարհի պահպանության միջոցառումներ՝ ՀՀ կառավարության 2014թ. հուլիսի 31-ի N781-Ն որոշման պահանջներին համապատասխան:
- Աշխատանքներին մասնակցող մասնագետների իրազեկում տեղամասի տարածաշրջանում հայտնի ՀՀ բույսերի և ՀՀ կենդանիների կարմիր գրքում գրանցված տեսակների վերաբերյալ :
- Նախատեսված է պատահական գտածոների ընթացակարգի կիրառում՝ ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերում:
- Շրջակա միջավայրի մոնիթորինգ, որը իրականացվում է ՀՀ կառավարության 2018 թվականի փետրվարի 22-ի N191-Ն որոշմամբ սահմանված կարգով: